

«Allò que fa interessant una obra literària,
és el que la gent hi posa a dins».

Conversa aamb Jón Karl Helgason

Simona Škrabec i Jaume Subirana

SŠkr i JS: *Al llibre National Poets, Cultural Saints, publicat el 2016, vau desenvolupar, conjuntament amb Marijan Dović, el concepte de «sants culturals».*¹ *Es tracta d'una reflexió al voltant de la manera com es va establir a l'Europa del segle XIX el culte a les personalitats de l'àmbit literari. Vau estudiar detalladament les vies de la canonització en cultures molt diverses d'arreu del continent i vau descobrir semblances sorprenents. D'entrada ens agradaria preguntar-vos com vau conèixer Dović. Sembla una mena d'acudit, un investigador islandès i un d'eslovè que es troben i escriuen junts un llibre...*

JKH: El procés per arribar a escriure aquest llibre amb Dović va ser més aviat llarg. L'any 2003 jo havia començar a treballar en un llibre sobre el poeta nacional islandès, Jónas Hallgrímsson (1807-1845). El que més m'interessava d'aquest era el trasllat de les seves despulles des de Dinamarca a Islàndia l'any 1946. El poeta va viure molts anys i va morir a Dinamarca, on va ser sepultat. La història del trasllat

Jón Karl Helgason, doctor en literatura comparada, és professor del Departament d'Islandès i Estudis Culturals Comparats de la Universitat d'Islàndia. Amb Marijan Dović han escrit *National Poets, Cultural Saints: Canonization and Commemorative Cults of Writers in Europe* i han editat *Great Immortality. Studies on European Cultural Sainthood*, Excellence Award for Collaborative Research de la Societat Europea de Literatura Comparada (ESCL). És també autor, entre d'altres, d'*Echoes of Valhalla. The Afterlife of the Eddas and Sagas*. A *L'Espill* publicà «El paper dels sants culturals en els estats-nació europeus» (núm. 45, 2014)

Els professors Simona Škrabec (UAB) i Jaume Subirana (UPF) pertanyen al projecte de recerca ESCORE (PID2021-127226NB-I00) sobre escriptors, comunitat i reconeixement, que recentment convidà el professor Helgason a un seminari a la UPV-EHU a Bilbao

¹ Jón Karl HELGASON i Marijan DOVIĆ, *National Poets, Cultural Saints: Canonization and Commemorative Cults of Writers in Europe*, Amsterdam, Brill, 2016. [Les notes són dels entrevistadors]

de les restes físiques a l'illa és un cas prou curiós com per haver decidit dedicar-li un llibre. El llibre va ser escrit quan jo encara no estava vinculat amb la universitat, i barreja un enfocament més periodístic amb la investigació pròpiament d'història literària. És més aviat un assaig en què vaig voler connectar la realitat, els fets, amb les interpretacions d'aquests fets a la manera com ho havia fet Milan Kundera en la novel·la *Ignorància* (2000)² o el nostre novel·lista Halldór Laxness (1902-1998), que va rebre el Premi Nobel de literatura el 1955. En tot aquell afer em va cridar l'atenció que s'emulessin les característiques dels rituals catòlics quan cal moure les relíquies d'un sant d'un lloc a un altre. Parlem d'un llibre que vaig publicar, com ja he dit, al 2003. Llavors van passar el temps i un bon dia vaig anar als Estats Units a presentar una ponència sobre aquest mateix tema, només que en aquell moment em preguntava si un poeta romàntic d'una llengua tan petita com la nostra podria ser rellevant per a la resta del món. I d'aquí va sorgir la idea de comparar Jónas Hallgrímsson amb altres poetes nacionals, i el que més m'interessava era la posterioritat de tots aquests autors. Així que des d'Islàndia vam voler impulsar un projecte d'investigació que abracés també altres països, i vam buscar finançament en el programa europeu Hera. Per aquestes gestions vaig anar a París i allà vaig conèixer els eslovens Marijan Dović i Marko Juvan. Aviat, ells van venir a Islàndia i jo vaig anar amb els meus col·laboradors a Eslovènia. En aquestes trobades discutíem sobre els poetes nacionals de les nostres dues cultures perifèriques i vam adonar-nos aviat que tenien moltes coses en comú. Les vides de Jónas Hallgrímsson i de France Prešeren (1800-1849) eren prou semblants, els dos poetes van néixer i van morir en unes dates sorprenentment paral·leles, però la comparació encara mostra semblances més sorprenents si parlem de la posterioritat. Vaig proposar a Dović que escrivíssim un llibre sobre aquestes coincidències, aprofitant el fet que coneixem espais molt poc estudiats d'Europa. Jo tenia accés als països escandinaus i ell podia parlar de molts altres poetes de l'Europa Central i dels Balcans. Les idees van anar creixent a poc a poc, fins a desenvolupar el concepte i el terme de *sant cultural*. Vaig trobar intrigant que a Islàndia, que va esdevenir un país protestant a l'inici del segle XVI, haguéssim preservat unes tradicions de commemoració de poetes que imitaven els rituals de l'Església catòlica.

² Jón Karl HELGASON, «A Poet's Great Return Jónas Hallgrímsson's reburial and Milan Kundera's *Ignorance*», *Scandinavian-Canadian Studies* 20 (2011), 52-61. La novel·la de Kundera va tenir la seva primera publicació mundial el 2000, en traducció castellana de Beatriz de Moura, l'editora de Tusquets. El mateix any, també va sortir la traducció catalana d'Imma Monsó. L'original francès es va publicar l'any 2003 i la traducció anglesa que va utilitzar Helgason, un any abans, el 2002

SŠkr i JS: *Teniu una explicació pel fet que un país no catòlic faci servir de manera tan activa els patrons de l'Església catòlica?*

JKH: Sí, hi tinc dues explicacions. La primera és que les tradicions per recordar les persones que han mort són, diguem-ne, universals i són, evidentment, molt més antigues que l'Església catòlica. De manera que hi ha tradicions que atribuïm a l'Església catòlica, però que en realitat tenen arrels molt més antigues. Podem pensar, per exemple, en el culte que els grecs dedicaven als filòsofs morts. Un altre exemple seria el culte a Alexandre el Gran, que va ser representat com un déu. Per l'altra banda, especialment al segle XIX, els moviments nacionals eren un fenomen estès i arrelat a Europa, les nacions s'imitaven una a l'altra. Les tradicions de commemorar els poetes, que trobem tant a Eslovènia com a Islàndia, provenen segurament d'Alemanya, només cal pensar en les celebracions entorn de la mort de Friedrich Schiller primer i, llavors, el mausoleu de Schiller i Goethe a Weimar. Crec que sempre oblidem que en el passat la gent també estava molt connectada a través de la correspondència personal, per exemple. Una mica en broma podríem dir que, per desenvolupar una nova nació, calia només seguir una llista, complir amb tots els punts previstos, com va assenyalar Miroslav Hroch en el seu estudi dels renaixements nacionals a Europa.³ Tota nació que volia renéixer havia de tenir una bandera, un poema èpic nacional i també un poeta per venerar-lo. Podríem dir que els moviments nacionals d'aquell moment eren com una epidèmia per la manera com es van estendre les idees nacionalistes. Aquí en el nostre cas hi ha un altre aspecte que sovint queda oblidat: Islàndia, per exemple, no va tenir universitat fins a l'any 1911, passa igual amb les illes Fèroe i a Noruega tampoc va arribar gaire abans... És a dir que els intel·lectuals d'una regió molt gran, tots anaven a parar a una mateixa universitat a Dinamarca, a Copenhaguen. Dormien en els mateixos edificis, anaven a les mateixes classes. Sovint s'oblida també que els intel·lectuals danesos van ser els que van donar l'impuls decisiu perquè es desenvolupés el nacionalisme en altres països escandinaus. El primer lingüista que va escriure la gramàtica moderna de la llengua islandesa va ser un estudiós de Dinamarca, Rasmus Rask (1787-1932), i un altre danès, Carl Christian Rafn (1795-1864), va fundar la Biblioteca Nacional d'Islàndia el 1818 i després també la de les illes Fèroe. Podríem dir que el nacionalisme va ser un projecte internacional. Així, per exemple, tenim la correspondència que van mantenir els germans Grimm amb els estudiosos de

³ En català està disponible: Miroslav HROCH, *La naturalesa de la nació*, traducció de Maria Àngels Gimenez i Carmen Campillo, València, Afers / PUV, 2001

Noruega, i els recol·lectors dels contes populars noruecs en un punt es van connectar amb els intel·lectuals d'Islàndia. També des d'Islàndia arribaven cartes als impulsors d'aquesta iniciativa, els Grimm. I aquesta xarxa de connexions és molt similar a la connexió intel·lectual que estem construint avui.

SŠkr i JS: *De fet, aquesta influència dels Grimm va arribar també fins al Mediterrani, ja que el Diccionari català-valencià-balear d'Alcover i Moll és directament inspirat en el diccionari alemany dels dos estudiosos, que no estaven només interessats en el llegat popular, sinó també a codificar la llengua moderna. Si recopilem una mica el que ens heu dit fins ara, podríem extreure'n dues qüestions importants. La primera és que cal comparar, i la segona que hem de buscar el model; és a dir, que les mateixes coses es poden reproduir en circumstàncies molt diferents de les condicions originals. I aquí tenim un referent comú, Itamar Even-Zohar. Té aquest pensador influència sobre això que estem parlant? Com vau entrar en contacte amb la teoria dels polisistemes?*

JKH: Abans de dedicar-me a estudiar els «sants culturals» (expressió que per cert existeix, literalment, en islandès) em vaig dedicar a la recepció de les sagues medievals islandeses. Vaig començar a escriure sobre les traduccions de les sagues i encara més generalment sobre la posterioritat que van tenir, com per exemple les adaptacions pel públic infantil, o bé com es transformen els títols d'aquestes obres quan apareixen al nomenclàtor dels carrers. M'interessava conèixer com es recrea el passat, i ja en aquests estudis em vaig adonar que l'intercanvi entre les cultures sempre ha existit. Així que vaig arribar als poetes romàntics com si es tractés d'una continuació de les investigacions sobre la literatura medieval. He de subratllar també que m'he format sobretot en estudis de traducció i en literatura comparada, no soc un especialista en el període del romanticisme, i encara menys de l'època medieval. El que m'ha interessat sempre és la manera com la literatura està connectada amb la societat actual. I també he volgut saber fins a quin punt la literatura té importància política.

SŠkr i JS: *És per això que us hem convidat a Barcelona i a Bilbao, és a dir que hem fet una bona aposta! Però voldríem insistir en la pregunta anterior i demanar-vos que ens expliqueu com us vau començar a interessar per les teories d'Even-Zohar.*

JKH: El que m'ha interessat és la manera com Even-Zohar contempla les connexions entre les cultures literàries. També estic molt d'acord amb aquest pensador que la literatura no és només el text, per això no podem estudiar només allò que es troba en els llibres. Even-Zohar ha subratllat molt que quan es tradueix un text, la transformació pot ser tan gran que acabi circulant només un breu fragment, però que aquest fragment té la capacitat de funcionar com un símbol. I, en certa

manera, la personalitat d'un poeta nacional dins del context del nacionalisme és un símbol, un símbol tan potent que gairebé podem comparar aquestes personalitats poètiques amb la bandera nacional. S'utilitza un ésser humà per representar una qüestió molt més complicada, ja que definir què és una nació evidentment provoca controvèrsia. Per això és molt més senzill transmetre conceptes complexos a través dels símbols, com per exemple evocant el nom d'un poeta. Tothom sembla saber qui era Jónas Hallgrímsson o bé France Prešeren. I si reproduïm l'efígie del poeta, tothom sembla saber què representa aquest rostre. És l'operació simbòlica que també trobem en el culte dels sants de l'Església catòlica. Els sants no només representen que eren bons cristians, sinó que cada sant és el portador d'una qualitat humana específica, com sant Cristòfol, per exemple, que és el patró dels viatgers. Jónas Hallgrímsson es va convertir en un procés lent, però imparable, en el protector de la llengua islandesa, i com que li agradava la naturalesa, el podríem considerar també el nostre sant patró que protegeix la natura. I amb aquestes dues característiques, la llengua i la natura, el poeta defineix directament què significa ser un islandès.

SŠkr i JS: *Què us sembla, després de vint anys de recerca en aquest camp, és Islàndia una excepció entre les nacions europees? O potser representa un model per altres països, en el sentit de donar exemple sobre com construir una nació cultural? Sense anar més lluny, Even-Zohar ha parlat d'Islàndia com un exemple d'aquest procés en què la cultura té una funció política.*⁴

JKH: Islàndia no és cap model per a ningú, les idees sobre el renaixement nacional van arribar a Islàndia relativament tard. Vam assolir la independència l'any 1944 i en el procés que ens va dur fins a aquest punt, tot sovint podem observar un retard de deu, quinze, vint anys abans que arribessin a l'illa les idees intel·lectuals que han mogut els moviments nacionals. Els estudis que hem fet demostren clarament que no es tracta tampoc de cap excepció. Si he descobert alguna cosa en aquests vint anys d'investigacions és precisament el fet que tot allò que havia pensat que em semblava una característica única del poeta islandès Jónas Hallgrímsson, no ho és. Es tracta d'un poeta nacional molt típic. El que sí que podria ser cert és que Islàndia és un cas útil per als estudiosos perquè estem davant d'una societat molt petita i gairebé es té la sensació que és possible observar-la sota el microscopi. A Islàndia tenim dos «sants culturals» indiscutibles. Jón Sigurðsson (1811-1876),

⁴ Itamar EVEN-ZOHAR, «Treball intel·lectual i èxit de les societats», traducció de Jaume Subirana, *Els Marges* 94 (2011), pp. 37-48

de fet era filòleg, però va saber formular que Islàndia hauria d'esdevenir una nació independent de manera pacífica. Va morir molt abans que això passés, però la nostra Diada Nacional, el 17 de juny, commemora el dia del seu naixement. La tradició de venerar-lo era abans molt més forta que la del culte a Jónas Hallgrímsson. La figura d'aquest poeta va ser treballada durant un període molt llarg, hi ha hagut èpoques en què no era tan visible, però els últims trenta anys ha cobrat més protagonisme. El 1966, el dia del seu naixement va ser declarat el Dia de la Llengua Islandesa i, més recentment, el Ministeri de Cultura convoca un premi literari amb el seu nom. A la universitat on dono classe tenim una càtedra amb el nom del poeta que és el lloc que ocupa el professor invitat del programa d'escriptura creativa. Totes aquestes iniciatives van ser proposades al Parlament pels diputats de partits molt nacionalistes. I si ara repassem com es va desenvolupar aquesta posterioritat del poeta nacional podem veure que molts dels fets que es commemoren en relació amb el poeta són pràcticament paral·lels als punts d'inflexió en la història de la nació. Es va erigir una estàtua del poeta el 1907, per commemorar el centenari del seu naixement, i en aquell mateix moment, Islàndia va començar a fer servir la bandera pròpia, la qual cosa molestava molt els danesos. El dia abans de la inauguració de l'estàtua, algú va tallar totes les cordes que havien d'hissar la bandera. Però les fotografies de la inauguració mostren com la gent que hi va anar a celebrar-ho tots porten les banderes d'Islàndia. I quan les despulles van ser traslladades de Dinamarca a Islàndia, el 1946, Islàndia ja era independent des de feia dos anys, però en aquell moment s'estava negociant un acord amb els Estats Units per posar una base militar aèria a l'illa. I tampoc em sembla una coincidència que el 1966, quan es va començar a celebrar el Dia de la Llengua Islandesa, Islàndia entrés al mercat comú europeu. Tot i que aleshores molta gent estava d'acord d'entrar a la Unió Europea, el ministre de Cultura, que pertanyia al partit que va fer possible l'entrada a la UE, no estava gaire entusiasmat amb la idea. I més recentment, el poeta nacional ha tingut un mecenes curiós, la figura del poeta la fa servir una de les majors companyies de ferris d'Islàndia amb finalitat comercial, però també posen diners per desenvolupar la pàgina web i altres iniciatives semblants. Una altra campanya comercial que és interessant és la d'un anunci de productes làctics que utilitza un lema que podríem traduir com «l'islandès és cosa nostra», amb la intenció de protegir els productors de l'illa d'una allau de productes làctics que podrien venir d'altres països, sobretot de Dinamarca per la facilitat d'importació a la Unió Europea. El poeta nacional Jónas Hallgrímsson representa, doncs, la llengua islandesa com una idea que és capaç d'aglutinar la gent. La personalitat d'aquest lletraferit ha estat connectada estretament amb qüestions polítiques i fins i tot econòmiques.

SŠkr i JS: *En aquest sentit, és interessant pensar que el cas de Jónas Hallgrímsson no és cap excepció. Aquesta seria una de les conclusions del primer llibre que vau fer amb Marijan Dović, National Poets, Cultural Saints. Després en vau editar un altre sobre la immortalitat d'alguns poetes,⁵ on parleu d'un patró que es pot observar en molts casos i que fa que siguin comparables.*

JKH: Tot i que el segon llibre es va publicar el 2019, molts dels assaigs que inclou van ser presentats en un congrés que Marijan Dović va organitzar a Holanda abans que publicuéssim el llibre de 2016. El segon volum, *Great Immortality*, aporta més detalls sobre les coses que ja havíem exposat a *National Poets, Cultural Saints*, publicat tres anys abans. Totes aquestes conclusions són, doncs, resultat d'un llarg procés d'investigació durant el qual hem descobert que hi ha diferents tipus de «sants culturals». Si es tracta de poetes nacionals que van ser actius al voltant de l'any 1900, aquest és un model diferent dels poetes que van ser actius abans. I en alguns països tenim poetes nacionals que són venerats encara al segle XX, i aquest casos també són específics. Alhora també vam arribar a la conclusió que hi ha semblances notòries entre les cultures petites d'Europa, les que es van desenvolupar dins d'un estat amb una altra cultura dominant i que van intentar lluitar per la independència. Al seu costat tenim nacions més grans, consolidades. També hem fet una distinció entre els «sants culturals» i els «ambaixadors culturals». En aquesta segona categoria, a mi em va interessar el cas de Hans Christian Andersen (1805-1875), que va ser contemporani de Jónas Hallgrímsson. Tots coneixem els seus contes per a infants, però des del punt de vista que ara ens ocupa podem dir que no era un autor especialment nacionalista, i òbviament també va viure massa anys per poder-lo considerar un poeta típicament romàntic. Va esdevenir important per als danesos quan va ser reconegut i estimat pels lectors de fora. A l'inici de la seva trajectòria, a Dinamarca, els contes d'Andersen provocaven controvèrsies. És un bon exemple d'un ambaixador cultural. I a més, Dinamarca és un exemple contraposat a les nacions que lluitaven per ser reconegudes en el segle XIX. En aquell temps, Dinamarca perdia les guerres, perdia el poder, va patir pèrdues territorials i va quedar atrapada entre els estats-nació realment grans com són França o la Gran Bretanya, o fins i tot Alemanya. També cal dir que en la cultura danesa hi havia molts autors que competien pel rol de «sant cultural», però cap figura va cristal·litzar en un símbol. I també és cert que no vam estudiar els casos dels compositors, o de pintors, que també poden ser figures molt destacades en la cultura. La conclusió final seria que resulta molt interessant analitzar

⁵ Jón Karl HELGASON i Marijan DOVIĆ, *Great Immortality: Studies on European Cultural Sainthood*, Amsterdam, Brill, 2019

els canvis polítics a través del prisma de la posterioritat de determinats autors. I aquesta mateixa perspectiva la podem aplicar també per pensar la situació actual. No fa pas gaire vaig topar amb la notícia que a Reykjavík erigiran una nova estàtua dedicada a la mundialment cèlebre cantant Björk (n. 1965). La situació ha canviat, perquè abans hi havia pocs «sants culturals» que tinguessin aquest estatus ja durant la seva vida, habitualment la canonització passava després de la mort, el reconeixement apareixia com una fama pòstuma, tot i que hi havia excepcions com el mateix Andersen que acabem de mencionar. Però avui ser cèlebre és sovint directament connectat amb el màrqueting. El 2005, per exemple, la commemoració dels dos-cents anys del naixement de Hans Christian Andersen es va pensar com una ocasió per posicionar Dinamarca en l'arena internacional, es tractava de fer una operació de *co-branding* com se li diu tècnicament. Es tractava de connectar el nom d'Andersen amb algun altre nom internacional que tingués molt de prestigi. Així que van contactar músics famosos i els van demanar de ser oficialment ambaixadors d'Andersen durant un any sencer. Es va preparar un gran concert a Copenhaguen que havia de ser retransmès arreu del món, volien fer una gran gala i havien convidat un músic el nom del qual no es va revelar, però que va declinar l'oferta. I així es van decidir de convidar com a estrella de la festa Tina Turner. I molta gent a Dinamarca es va preguntar què tenia a veure Tina Turner amb Hans Christian Andersen. En relació amb aquesta figura hi ha una altra qüestió interessant: el nou premi per als autors de literatura infantil. El primer premi l'havia de rebre J. K. Rowling. I crec que aquí també es tractava d'un altre intent de fer simplement el *co-branding* que serveix per recordar a l'audiència internacional l'existència d'Andersen o que fins i tot dona tan sols una excusa perquè la gent visiti Copenhaguen.

SŠkr i JS: *En aquest dossier de L'Espill es publica també l'article que van escriure conjuntament Itamar Even-Zohar, Elias Torres i Antonio Monegal sobre la importància que té avui la literatura, o bé si potser hem de parlar ja directament de la mort de la literatura, segons des de quina perspectiva ho mirem. Els escriptors avui, a l'inici del segle XXI, encara poden tenir la importància que havien tingut en el passat?*

JKH: La primera vegada que em vaig trobar amb Itamar Even-Zohar, ell ja s'havia llegit la meua tesi doctoral sobre les sagues d'Islàndia.⁶ Em va dir que no li

⁶ Alguns dels llibres en anglès de l'autor dedicats a les sagues islandeses són: *The Rewriting of Njals Saga: Translation, Politics and Icelandic Sagas* (1999), *Echoes of Valhalla: The Afterlife of the Eddas and Sagas* (2017) i *From Iceland to the Americas: Vinland and historical imagination* (2020)

semblava una coincidència que la meua anàlisi acabés el 1955, l'any que Halldór Laxness va rebre el Premi Nobel, perquè aquesta data marca el moment en què la literatura va començar a perdre la seva gran rellevància social. Em va remarcar que durant el segle XIX les personalitats importants de la política de fet eren filòlegs, i això ara ha canviat, tot i que segurament mai no hi ha hagut una època en la qual la literatura fos llegida per la majoria de la població. A Islàndia no hi ha hagut cap mena de tradició musical fins al segle XX i no vam tenir cap indústria cinematogràfica fins a 1980. Al voltant d'aquest temps, Björk va sorgir als escenaris globals amb la seva música d'avantguarda. Amb tot això vull dir que avui passen coses decisives en molt altres àmbits, no només en literatura. I és veritablement un repte saber com hauria de canviar la literatura per poder conservar aquesta posició privilegiada de ser la representació simbòlica de la nació. Podem agafar el cas de J. K. Rowling, que va aconseguir un nombre impressionant de lectors, però la seva figura està sota atac a causa de les opinions que ha defensat l'escriptora en un sentit que mai no es qüestionarien les opinions d'un poeta del segle XIX. I no estic segur si els lectors que la llegeixen arreu de fet saben a quina cultura pertany... Quina nació representa J. K. Rowling? És una autora britànica, anglesa, escocesa? No ho sé, no ho he pensat realment en profunditat. Però amb Marijan Dović vam voler anar amb compte amb les conclusions massa ràpides. El concepte «sant cultural» no ha de ser entès de manera literal. Hi ha una gran diferència entre els sants de l'Església catòlica i els «sants culturals». I també vull subratllar que allò que vam voler estudiar específicament és la posterioritat dels poetes nacionals. I com més profunda és l'anàlisi d'aquestes qüestions, menys fermes poden ser les conclusions sobre tot això. Si volem descobrir si un patró que hem definit funciona, és molt interessant transposar-lo en un altre àmbit. Si agafem la trajectòria de Björk, per exemple, quan ella va començar a participar en les bandes de la música punk, si fa no fa, i recordareu també que cantava als concerts tot i que estava embarassada, mostrant-hi la seva gran panxa, ningú no hauria pensat que la cantant havia agafat un camí que la portaria directament a la fama mundial i que fins i tot li erigirien una estàtua al centre de Reykjavík. I, davant d'aquesta estàtua, no sé què n'haurem de pensar, no sé què representa la cantant tot i que ha estat activa en molts moviments socials, des de donar suport a la independència de les illes Fèroe a implicar-se en la defensa del medi ambient. I el que habitualment passa amb la gent de carn i ossos quan els converteixen en símbols, en «sants culturals», és que hi ha grups que els adopten i fan que encapçalin causes que ells defensen. No és possible predir el futur, però potser sí que podem pensar que un dia hi haurà un monument a J. K. Rowling al costat de l'estàtua de Sir Walter Scott, qui ho sap!

Si pensem en èpoques molt remotes, com per exemple el temps de les piràmides d'Egipte i la biblioteca d'Alexandria, podem comprovar que la tradició d'utilitzar les persones per a aquest rol de representativitat simbòlica és realment molt llarga. I això segur que no s'acabarà mai.

SŠkr i JS: *Els dos llibres que heu publicat amb Dović són dels pocs productes realment europeus que parlen del continent tal com és, des del punt de vista de la diversitat europea. No es tracta de la perspectiva d'un país, d'una cultura, d'una llengua que vulgui assumir la representació del continent, sinó que Europa és representada a través d'aquest prisma d'identitats.*

JKH: Cert, en aquests anys dedicats a la investigació he pogut descobrir i també entendre l'evolució de la cultura i els sentiments nacionals a Islàndia. L'estudi d'altres països m'ha permès il·luminar el segle XIX des d'una perspectiva comparada. Per poder obrir totes aquestes vies va ser molt important l'estímul del professor Joep Leerssen,⁷ que va iniciar un projecte impressionant, un veritable nucli des d'on es van desenvolupar molts altres projectes.⁸ Els nostres dos llibres es van publicar en la col·lecció «National Cultivation of Culture» de la qual Leerssen era editor en cap. Vam ser molt feliços de formar part d'aquest gran projecte, i vam rebre moltes idees del contacte amb aquest grup, sobretot també de la seva dona Ann Rigney i d'altres persones que vam conèixer en les conferències i trobades. Leerssen va ser capaç de connectar una xarxa increïblement gran d'estudiosos d'arreu d'Europa interessats en el fenomen de les nacions culturals. A mi, personalment, em va passar que quan vaig començar a investigar en profunditat la recepció de l'obra de Jónas Hallgrímsson, quan vaig veure els testimonis del trasllat de les seves despulles i que la gent es preguntava si eren realment els seus ossos o havien estat substituïts per algun forner o carnisser danès en repatriar-lo, la meua actitud inicial va ser molt irònica. No m'agradava que els polítics utilitzessin la cultura d'aquesta manera, però com més estudiava aquests processos, més

⁷ Joep LEERSSEN (n. 1955) és catedràtic d'estudis europeus a la Universitat d'Amsterdam. En català ha publicat *El pensament nacional a Europa. Una història cultural*, traducció de Conxa Miñana, Josep Aguado, Ferran Archilés, Josep Alapont (Afers, 2019)

⁸ *The Encyclopedia of Romantic Nationalism* (ERNIE) conté al voltant de 1700 articles analítics relacionats amb temes o persones, i també una extraordinària documentació històrica (cartes, escrits, imatges, composicions musicals) per visualitzar l'onada de la construcció de les cultures nacionals en el segle XIX. Vegeu: Joep LEERSSEN (ed.), *Encyclopedia of Romantic Nationalism in Europe*, Amsterdam, Study Platform on Interlocking Nationalisms, 2015: <<https://ernie.uva.nl/viewer.p/21>>

m'adonava, al mateix temps, que són coses importants i molt delicades. I això qualsevol persona sensible ho pot comprovar simplement anant a Macedònia, o bé a Catalunya, o fent una visita a les illes Fèroe. Hi ha assumptes que encara no hem resolt, que encara estan aquí. Per qualsevol grup humà és important saber com es defineixen ells mateixos, amb què s'identifiquen. A l'altre extrem hi ha la convicció que en la societat no hi ha res que ens uneixi excepte Facebook i Hollywood. Potser sí que hi ha dos bàndols i he de reconèixer que jo mateix vaig tenir abans una actitud molt irònica cap a la idea de la nació cultural i ara tinc segurament una noció molt més equilibrada de tot plegat. La meva preocupació sempre ha estat estudiar de quina manera el passat influeix sobre el present. En aquest sentit he arribat a la conclusió que les sagues islandeses tenen encara importància per als islandesos, com també per a la gent de fora del país perquè sempre hi ha algú que vol tornar a definir-les, algú que vol reomplir-les amb noves reflexions i continguts. Allò que fa rellevant una obra literària és el que la gent hi posa a dins. Per exemple, el feminisme ha influït molt la lectura actual de les sagues. Les preocupacions actuals reinterpreten el llegat literari i el fan rellevant de nou. Per això encara es pot investigar molt perquè els autors medievals avui són llegits, encara són presents, des de Dant a Ramon Llull, per exemple. Per això, al final no m'importa si en el trasllat de Hallgrímsson van portar a Islàndia els ossos del poeta o bé si es van equivocar de despulles, el que m'importa és tot el que encara puc trobar en la seva obra. I vull parlar de totes aquestes coses com a investigador, no com a postulator. Recordeu la cançó dels Housemartins «Sitting On a Fence»? Jo sec allà, soc aquell: com a investigador vull fer les coses més complexes, no més simples. ☞